

◀ KNJIŽEVNA POROČILA. ▶

Aškerčeva čitanka. Izbrane pesmi Antona Aškerca. Uredil in uvod napisal dr. Ivan Prijatelj. II., pomnožena izdaja. V Ljubljani. „Omladina“, 1920.

Češka ideja takih pisateljskih „čitank“, ki sta jo Zorman in Prijatelj spretno presadila med nas, je popolnoma uspela; dokaz je „Aškerčeva čitanka“, ki je v razmeroma kratki dobi doživela drugo izdajo. Mnogo so pri tem vplivali ugodni momenti, ki so se baš pri „Aškerčevi čitanki“ srečno strnili: večno lepa Aškerčeva poezija, sijajen Prijateljev uvod in vzorna oprema knjige.

Uvod je v tej izdaji razširjen s podatki, ki jih je dobil Prijatelj v Aškerčevih in Levčevih pismih; tako je bilo mogoče ves opis Aškerčevega pesniškega razvoja opreti na avtentične dokumente, s tem se je naravnost odprlo okno v Aškerčevo „delavnico“. Vidi se, kako se je prvotni lirik pod vtisom lastnih nagnjenj in vplivom Levčevih večkrat pedagoško praktičnih želj in pobud razvil v krepkega epika, pa se pozneje Levčevi pedantiki izmuznil in krenil svojo pot. Pri vsem tem pa je Aškerčeva osebnost in poezija orisana ne sama zase, kakor kak izoliran pojav, ampak na široki podlagi takratnih naših razpoloženj: slika postane s tem jasnejša, Aškerčeva sila izraza plastičnejša, njegova tragika pa v poznejši divergenci narodove in Aškerčeve usmerjenosti tem bolj občutna. Vmes so vpletene plastične analize posameznih Aškerčevih pesnitev, ki vedo na fin in intimen način razložiti in motivirati ono lepoto, ki jo človek brez literarne teorije samo s čudom in vdano zamaknjenostjo uživa. Tako je postal Aškerc že objekt literarnoteoretičnih raziskovanj; večne lepote njegove poezije se pri tem pokažejo v še večjem sijaju, drugod pa se — v njegovih poznejših delih — pokažejo vzroki njegove poznejše dekadence, ki ga je odtujila naši moderni.

Za Aškerca je značilno iskanje snovi v prvih in v poznejših časih njegovega ustvarjanja. Sveža neposrednost pravega epika je ustvarila njegov „List iz kronike Zajčke“ iz dveh sestavin. Ogrodje mu je dal Stepischneggov spis o žički kartuziji, barvo in sok pa naš čudni šaljivec Davorin Trstenjak. V „Slovenskem Glasniku“ leta 1858., v I. polovici, piše na str. 125. „Vicko Dragan“ „Iz Marburga“: „Po velikih mestih sedaj učeni možaki širijo usta v krasnih dvorinah, in mamijo občinstvo z modrostjo in znanostmi vsake baže. Bernski purgermajster je celo navlašč poklical iz vseh štirih kotov sveta učene možake, da materialni prebivavci, kateri zmiraj računijo ali pa po fabrikah prah ližejo, se malo bolje poduhniijo; — v Gradcu je dr. Schmidt komaj našel veliko dvorano, da ljubi naši dobro rejeni štajerci najdejo zadosti prostora; tudi štajerski temperament se je stresel, kakor medved po zimskem spanji, in hoče srkati ambrozijo naturalskih in preknaturalskih znanost. Pri nas vsega tega ni. Mi barantujemo, in se najrajši pečamo s podzemeljskimi bibliotekami, kjer so dragocene bukve — iztiskane v Ljutomeru, v Zaverči, v Črešnjevci itd. — lepo po redu razpostavljene, in zvezane v železne obroče.“ Človek se kar zdrzne ob misli, kaj bi bil poznejši fanatični doktrinarec ustvaril iz teh dveh komponent, da sta mu prišli šele petnajst let pozneje v zavest.

V „Jadranskih biserih“ je bil zopet začel iskati pota nazaj na ono polje, kjer je s tako silo in takim uspehom začel, k narodni baladi. Posrečilo se mu ni. To zadnje njegovo dobo je Prijatelj (str. 44) zelo lepo označil in obenem pravično odmeril Aškercu, kar je njegovega: „Njegovi ‚Jadranski biseri‘ so bili prepesnjevanje samega sebe, njegovo zgodovinarstvo je vzbujalo občutek napreženega iskanja snovi, iz njegovega stikanja po ‚junakih‘ se je preveč vsiljeval program, iz tona njegovih literarnih satir je zvenelo več samovšečne nezmotljivosti nego pesniškega okusa, kar je samo pospešilo, da ga je začela naša moderna, nazadnje tudi na usta Zupančiča izrecno odklanjati. Padla je takrat marsikatera pikra beseda, ki bi se dares ne glasila več tako ostro. Danes, ko se zavedamo, da v naših čustvih, mislih in poetičnem izrazu našem v visoki meri živi in nesmrtno dalje snuje in kuje naš veliki obrazni in izrazni realistični oblikovatelj Aškerc, vemo in izpovedujemo, da je samo nov val prepljusnil prejšnjega, a mogel je to storiti le na njegovih mogočnih ramah.“

J. A. G.

Gangl Engelbert: Zbrani spisi za mladino. Šesti zvezek.

Marljivi mladinski pisatelj Engelbert Gangl podaja v tej zbirki poleg „Pesmi mladine“ devet povesti. „Pesem mladine“ razvija idejo, da je mladina, prežeta z ljubeznijo do rodne zemlje, nepremagljiva vojska. Škoda samo, da ni te ideje položil v tri, štiri krepke kitice, ki bi gotovo našle svojega skladatelja; s tem bi bil pisatelj namen dosežen vse bolj, nego ga dosega pesem v sedanji obliki, ko je razblinjena na sto in še več verzov. — Snov povestim je namenoma preprosta; pisatelju je bilo očito do tega, da zadene otroški ton. Časih ga je zadel, večkrat ga pa tudi ni. Največ škoduje Ganglovim spisem vobče to, da je vse preveč besed, pa vse premalo vsebine. Otrok ne mara olepotičenega pripovedovanja; v otrocih, ki nastopajo v povesti, išče samega sebe, zato pa morajo biti ti otroci tudi res tako nebeško naivni, kakor so časih v resničnem življenju. S tega stališča gre povesti „Dve pismi“ prednost mimo vseh drugih. Če mali Vladimir piše snegu, naj vendar že pride, in če potem, ko ostane njegov poziv brezuspešen, po očetovem nasvetu piše Bogu, ki res pošlje sneg; se to dobro sklada z otroško psiho in povest je dobra tudi zategadelj, ker je izjemoma dikcija v njej preprosta in koncizna. Povesti „Pri Makovih“ in „Dolgi prsti“ imata vzgojno tendenco, ki govori sama zase, ne da bi bila nalašč poudarjena; druge povesti niso zasnovane na izraziti ideji, razen povesti „Boštjančičeva hiša“, ki nazorno opisuje pošten slovenski dom. „Bolna Minka“ in „Za žogo — po nosku“ naj učinkujeta humorno; ali zlasti druga je neprostovoljno naivna. „Umetnica“ je brez prave vsebine, „Pozabljeni Tonček“, dasi v prvem delu toplo občuten, brez krepkega konca in zato nezaokrožen; povest „Logarjevi“ je predolgovezna in poleg tega je ves njen uvod popolnoma odveč. — V stilističnem oziru je treba najprej omeniti, da Gangl dosledno napačno rabi pogojnik preteklega časa, ki se ne glasi *bi*, ampak *bi bil*; take napačne konstrukcije glej na str. 13., 32., 46., 56., 60., 70., 86., 87. in 92. Pavlekova želja, da bi bil „tako velik, kakor so ameriške hiše“ (18), je nenaravna; otrok si pač lahko želi, da bi bil velik, kakor je oče, starejši brat ali recimo velikan, o katerem mu govori pravljica, nikoli pa take želje ne umerja po hišah. „Doslej so vaščani mislili, da se priuče igranju na tako imenitno glasbilo (klavir) le gosposki otroci, a Lenka jih je prepričala o obratnem“ (58). Zakaj bi tukaj ne stalo: „... a Lenka jih je prepričala, da se